MARKO MARULIĆ U DJELU IVANA TOMKA MRNAVIĆA

Tamara Tvrtković

UDK: 821.163.42.09-955 Marulić, M.
821.163.42.09 Mrnavić, I.T.
Izvorni znanstveni rad

Tamara Tvrtković
Hrvatski institut za povijest
Zagreb
ttvrtkovic@net.hr

Budući da Ivan Tomko Mrnavić u svojem djelu *De Illyrico Caesaribusque Illyricis* više puta citira i hvali Marka Marulića, a čak ga naziva i drugim Jeronimom, treba najprije reći nekoliko riječi o tom kontroverznom Šibenčaninu. Bez obzira na činjenicu da je Mrnavić vrlo često spominjana osoba, pa bi se moglo ustvrditi da o njemu možemo saznati mnogo toga iz najrazličitijih izvora (književnih, povijesnih, crkvenih, itd.), o njemu nije jednostavno izreći ni najosnovnije biografske podatke, a kamoli prepričati *curriculum vitae*.[1] Stoga će biti spomenuta tek jedna zanimljivost koja možda i nije svima poznata, a tiče se njegova imena. Ivan Tomko, rođen 1580, a umro 1637, sebi je naknadno pridodao prezime Mrnavić. Nakana je jasna: u prevelikoj težnji za društvenim ugledom, imetkom i položajem, Mrnavić, kao i mnogi drugi njegovi prethodnici i suvremenici, posiže za raznim sredstvima, često ne u potpunosti moralnim, a jedno od njih je, dakako, i izmišljanje vlastite nepostojeće genealogije, odnosno starog plemićkog podrijetla. Tako Mrnavić u svojim djelima postupno izgrađuje vlastitu lažnu obitelj. Najprije dokazuje da mu rod potječe od rimske obitelji *Marcii*: *nomen gentile Marcius* izvedeno je od imena *Marcus*, a među najpoznatijim pripadnicima te drevne rimske obitelji bili su i Anko Marcije, četvrti rimski kralj, i Lucije Marcije Filip, konzul iz 1. st. pr. Kr.[2] Jednako tako povezuje

---

[1] Kao biografska okosnica mogu poslužiti najrecentniji podaci iz *Leksikona hrvatskih pisaca:* usp. *Leksikon hrvatskih pisaca* (ur. Dunja Fališevac *et al*.), Zagreb 2000, str. 512-514, *s.v*. Mrnavić (bilj. Dunja Fališevac).

[2] Mrnavić izgrađuje svoju »lažnu« obitelj i povezuje ju sa slavnim povijesnim osobama da bi to genealoško mahnitanje kulminaciju doživjelo u djelu *Indicia vetustatis et nobilitatis familiae Marciae vulgo Marnaviatiae*, tiskanom u Rimu 1632.

razne ogranke obitelji Mrnavića, koji nemaju međusobne veze s drugim poznatim obiteljima (s Nemanjićima, Kastriotićima, Hunyadijima, npr.), potkrepljujući to i materijalnim dokazima (svoj biskupski grb stvara na osnovi grba bosanske obitelji Mrnavić i srpskoga grba).[3] No, ako je i namjera jasna, pitanje je kada i kako je Ivan Tomko pridodao sebi prezime Mrnavić: šibenski biskup Fosco u biografiji Ivana Tomka koju temelji na originalima ili prijepisima dokumenata spominje kapetana Tonca (Tonc!) ili Tomasa koji je došao iz bosanske Fojnice u Šibenik na poziv francuskog kralja Henrika II. Sa sobom je poveo i sina Marka, oca Ivanova.[4] I u ostalim dokumentima koje navodi Fosco spominje se Marco Tonco ili Marco Tomco,[5] a i sam Ivan Tomko tek se 1631. počeo potpisivati kao Mrnavić u zapisnicima Kongregacije sv. Jeronima.[6] I u *Matici krštenih na šibenskom području za period od 1581. do 1590.* obitelj Mrnavić uopće se ne spominje nego samo obitelj Toncho (s inačicama Tomcho, Tompcho, Tonchovich i Toncovich).[7] Dakle, paralelno s fiktivnim

---

[3] »Pripremni, genealoški« radovi obavljeni su desetak godina prije: još 1620. u djelu *Vita Petri Berislavi* Mrnavić spominje baku bana Petra Berislavića, izvjesnu Stojsavu Mrnavić, kneginju od Zvornika, koja je, naravno, i s njim u rodu. Smatra se da je to djelo Mrnavić ukrao iz ostavštine Antuna Vrančića i prepisao ga, iako se, također, misli da su prve stranice tog djela, a na njima se nalaze i spomenuti genealoški podaci, zasigurno autentičan Mrnavićev dodatak. U djelu *Život Magdalene od knezov Zirova i plemena Budrišića* tiskanom u Rimu 1626. Mrnavić spominje i neke autobiografske podatke, a između ostalog i svoje pretke – srpske vladare, očito pri tom misleći na Nemanjiće. Ta se povezanost Mrnavića s Nemanjićima razvija do fantastičnih razmjera 1631. u predgovoru tragedije *Osmanšćica*. U već spomenutoj knjizi *Indicia vetustatis et nobilitatis* Mrnavić objavljuje šest dokumenata koji tobože potvrđuju vjerodostojnost njegovih riječi: te je listine već najavio u *Osmanšćici* tvrdeći da će uz pomoć njih njegovi iskazi dobiti na autentičnosti. U tih šest dokumenata, datiranih između 1394. i 1469. godine, osim dokazivanja već spomenutih veza između ogranaka obitelji Mrnavić, te povezivanja Mrnavića s Nemanjićima, Kastriotićima, Hunyadijima, opisano je i na koji je način obitelj stekla posjede Fojnicu, Niš i Kamen-grad.

Mrnavićev biskupski grb nalazio se na pročelju sada srušene crkvice sv. Martina u predgrađu Šibenika. Usp. Krsto Stošić, »Crkvica sv. Martina (pred njezinim porušenjem)«, *Narodna straža,* 30 (1927).

[4] Antonio Giuseppe Fosco, *Vita di Giovanni Tonco-Marnavić*, Šibenik 1890*,* str. 6.

[5] U naslovu se Mrnavić naziva Tonco, ali ga poslije u tekstu Fosco zapisuje i kao Tomco. U bilješci i sam kaže: »Questo nome si scriveva indifferentemente e Tomco e Tonco.« Usp. A.G. Fosco, *o. c.,* str. 48.

[6] U dokumentima iz mladenačkog perioda njegova života, u zapisnicima Kongregacije sv. Jeronima zapisano je Tonco (don Giovanni), a on sam se potpisuje kao Tomko. Prvi put se don Giovanni Tonco pojavljuje u zapisniku Kongregacije sv. Jeronima od 7. rujna 1608. Usp. Karlo Horvat, »Tri doslije nepoznata rukopisa Ivana Tomka Mrnavića, biskupa bosanskoga (1631.-1639.)«, *Glasnik Zemaljskog muzeja u BIH*, 1909. str. 352. Prema zapisnicima Ivan Tomko počinje se tek od 1631. godine potpisivati svojim kasnijim »punim« imenom Giovanni Tomco Marnavich ili Marnavitio. Ta se godina podudara s godinom izdanja tragedije *Osmanšćica* u čijem predgovoru obznanjuje svoje slavno porijeklo i najavljuje dokumente kojima će to porijeklo i dokazati.

[7] Ante Šupuk, »Šibenski Liber baptizatorum (1581-1590), njegova antroponimna građa i osobitosti te antroponimije« , *Radovi*, 7 (1975), str. 158.

stvaranjem genealoškog stabla u svojim djelima, Mrnavić te fiktivne elemente prenosi i u realnost te oni tako s vremenom postaju autentični.

Druga zanimljivost usko je vezana uz Mrnavićevo djelo *De Illyrico Caesaribusque Illyricis*, a odnosi se na reputaciju Mrnavića kao falsifikatora i plagijatora. S obzirom na to da je djelo sačuvano samo u rukopisu i nepoznato široj publici, najprije će nekoliko riječi biti rečeno o djelu.

Geografsko-historijsko djelo *De Illyrico Caesaribusque Illyricis dialogorum libri VII* Mrnavićev je literarni prvijenac, a ujedno i jedno od rijetkih njegovih djela koje nije tiskano. Sastoji se od sedam knjiga, od kojih u prve tri autor izlaže opis pokrajina koje prema njegovu mišljenju čine Ilirik – Panonija (*Pannonia Superior, Inferior* i *Interamnensis*), Dalmacija (*Dalmatia*), Dakija (*Dacia*), Dardanija (*Dardania*), Epir (*Epirus*), Trakija (*Thracia*) i Makedonija (*Macedonia*) –, a preostale četiri knjige govore o carevima Rimskog Carstva koji su tobože ilirskog podrijetla (riječ je o proznim biografijama careva od Maksimina /235. g./ do Valentinijana II /392. g./, odnosno onih careva koji su vladali Rimskim Carstvom u cjelini, a zatim u nastavku slijede životopisi nekolicine careva Zapadnog Rimskog Carstva i većine careva koji su vladali Istočnim Rimskim Carstvom, a popis završava caricom Teodorom /vladala od 1055. do 1056. godine/). Tradicijom je uvriježeno smatrati da je Mrnavićev rukopis *De Illyrico Caesaribusque Illyricis* nastao u periodu između 1603. i 1607. godine. Misli se da su prve tri knjige (koje se odnose na Ilirik i njegove pokrajine) nastale u Rimu, a preostale četiri (koje se odnose na careve ilirskog podrijetla) u Šibeniku, gdje su i završene 1607. godine.[8] Ipak, datacija rukopisa između 1603. i 1607. godine ne može se uzeti bez ikakvih ograda ili ograničenja. Naime, očito je da je neke dijelove rukopisa Mrnavić dodao kasnije, vjerojatno da bi njima pridobio za sebe i za tiskanje djela tadašnje crkvene i političke vlasti.[9]

Premda se u početku činilo da je rukopis nepovratno izgubljen, a i neki od tragova pokazali su se pogrešnim, pronađena su dva prijepisa rukopisa, jedan u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a drugi u Zemaljskom Muzeju u Sarajevu, koja su sadržajem gotovo identična.[10] Zagrebački je rukopis prepisan istom rukom latinskom kurzivom, s mnogo lakuna i grešaka, od kojih neke otkrivaju

---

[8] Na to mišljenje navodi i sam Mrnavić: najprije je na naslovnici, ispod crteža, napisana godina 1603 (uz koju je, da ne bi bilo zabune, pridodano *quo anno auctor vigesimum quartum ętatis vix compleverat*). Na kraju rukopisa zapisano je *Sici 1607*. Uz to, kako je već i spomenuto, u samom uvodu Mrnavić piše da je sadržaj rukopisa izložen u sedam knjiga, od kojih je prve tri napisao u Rimu, a preostale četiri, nakon što se vratio u Šibenik (*...quorum /sc. librorum, op. a./ tres primos Romę, reditum in patriam parans, reliquos quatuor in patria constitutus, ut potui, disposui*).

[9] U tekstu se, na primjer, kao zagrebački biskup spominje Petar Domitrović koji je na mjestu biskupa bio od 1611. do 1628, a kao *hodiernus princeps* spominje se Tomo Erdödy koji je bio ban između 1608. i 1614.

[10] Prvi se primjerak čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pod signaturom R 7195, a drugi u Zemaljskom muzeju u Sarajevu pod signaturom E-541.

da je riječ o prepisivaču talijanskog podrijetla ili barem prepisivaču kojem je talijanski jezik bliži od latinskog.[11] Sarajevski je rukopis prepisivalo više ruku, a većinu teksta prepisao je isti prepisivač koji je prepisivao zagrebački primjerak. Čak i one dijelove koje nije prepisao on sam, pregledao je, te je unio ispravke na pogrešno zapisana mjesta ili praznine unutar teksta. Premda su na prvi pogled ova dva rukopisa identična i premda bi se možda na osnovi te činjenice moglo pretpostaviti da je jedan rukopis prijepis iz drugoga, ipak na temelju podrobnije usporedbe dolazi se do zaključka da je postojao treći rukopis (možda čak autograf) iz kojeg su ova dva rukopisa, očito u isto vrijeme (s obzirom na zajedničkog prepisivača), nastala.[12]

Iz niza zanimljivosti ne samo usko filoloških vezanih uz rukopis izdvojila bih jednu: na marginama obaju primjeraka nalaze se bilješke pisane u prvom licu (prepisane od prepisivača rukopisa) i potpisane od znamenitog Alberta Fortisa. Prijepisi se dakle mogu datirati u drugu polovicu 18. st., a čitava stvar dobiva na težini ako znamo da je upravo Fortis bio taj koji je Mrnavića proglasio falsifikatorom i plagijatorom, a takvo se mišljenje tradicijom prenijelo i do današnjih dana.[13] Fortis je direktno optužio Mrnavića da je iz ostavštine Antuna Vrančića ukrao spis *De vita Petri Berislavi* i objavio ga pod svojim imenom, a indirektno je posumnjao i u autentičnost nekih drugih djela pitajući se: »Pretražujući spise obitelji Vrančić, tko zna koliko je stvari pokrao! Tako treba suditi plagijat životopisa Petra Berislavića što ga je objavio 1620, ne dodavši mu ništa drugo osim nekoliko rečenica da sebe prikaže njegovim rođakom, te ispustivši nekoliko redaka koji su otkrivali pravoga biografa Antuna Vrančića.«[14] Otada pa nadalje Mrnavić biva ocjenjivan kao falsifikator u rasponu od blagog negodovanja (»Ivan je bio učen čovjek, ali nesolidan i ambiciozan...«),[15] pa do teških optužbi na njegov račun (»...falzifikator, kome je malo takmaca u celoj istoriji i na celome svetu...« i dalje: »On je bio varalica svetskoga stila, i sve laži, koje je on posejao po svetskoj istoriografiji, nisu još iskorenjene, poneke, možda, nisu još ni primećene ili bar još nisu onako dokazane kako zaslužuju.«).[16]

---

[11] Ivan Tomko Mrnavić, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis (R 7195) = Zg*. 295: u biografiji cara Klaudija prepisivač zapisuje *Gallieno figlio,* umjesto *Gallieno filio.;* usp. *Zg*. 277: u biografiji cara Kara prepisivač piše *giaceret* umjesto *iaceret*.

[12] Za detaljnu usporedbu dvaju rukopisa usp. Tamara Tvrtković, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis Ivana Tomka Mrnavića i tradicija hrvatskog baroknog slavizma,* doktorska disertacija, Zagreb 2006.

[13] »Jedna od prvih briga blagorodnog Ivana (*sc*. Statilića) bijaše, čini se, da sastavi životopis pokojnog Berislavića, a to je onaj isti sastavak što ga je stotinu godina poslije bezočnom krađom prisvojio Tomko Mrnavić, ne promijenivši u njemu gotovo ni riječi.« Usp. Alberto Fortis, *Put po Dalmaciji* (prijevod Mate Maras)*,* Zagreb 1984, str. 90-91.

[14] Alberto Fortis, , *o. c.,* str. 96.

[15] Krsto Stošić, *Galerija uglednih Šibenčana*, Šibenik 1936, str. 60.

[16] Nikola Radojčić, »O dva rukopisa Ivana Tomka Marnavića«, *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik I*, Novi Sad 1954, str. 35-36.

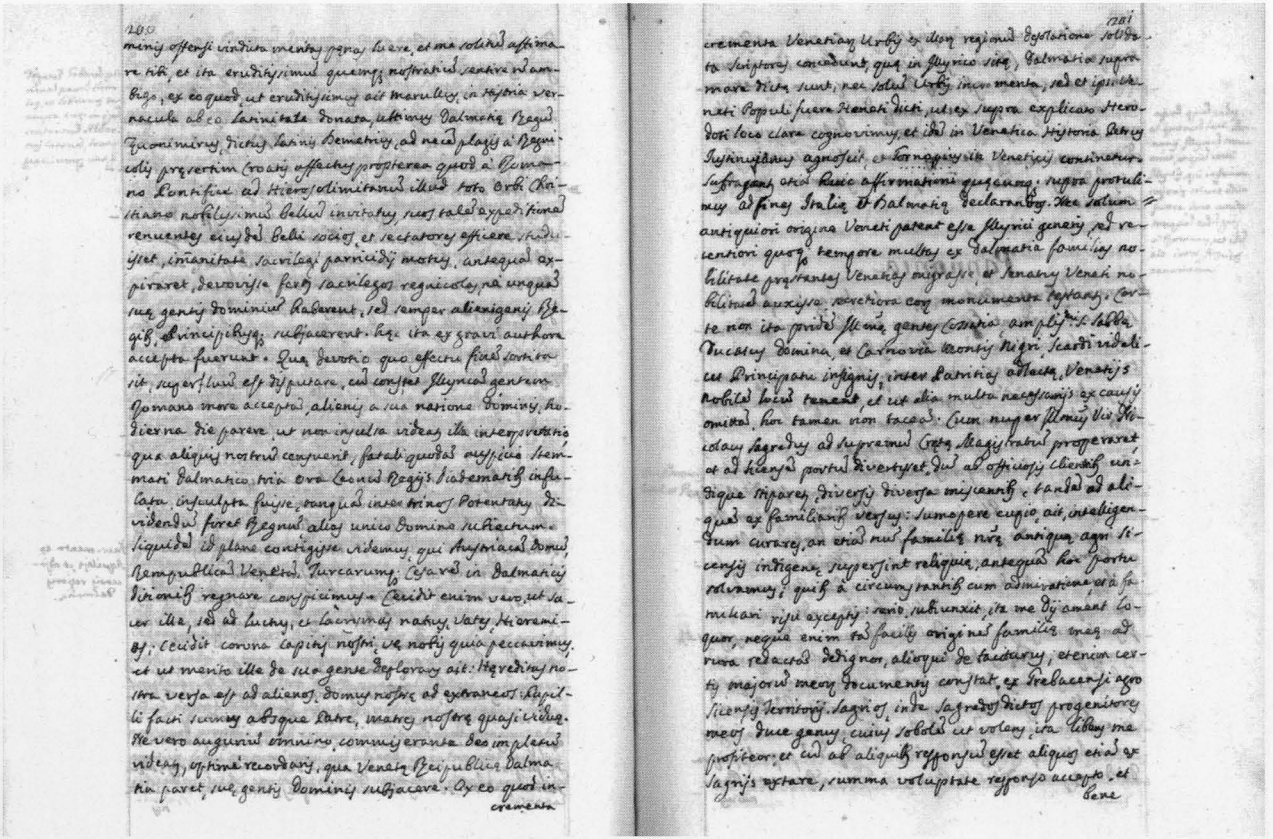

Ivan Tomko Mrnavić, De Illyrico Caesaribusque Illyricis
(Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, R 7195) = Zg. 200.

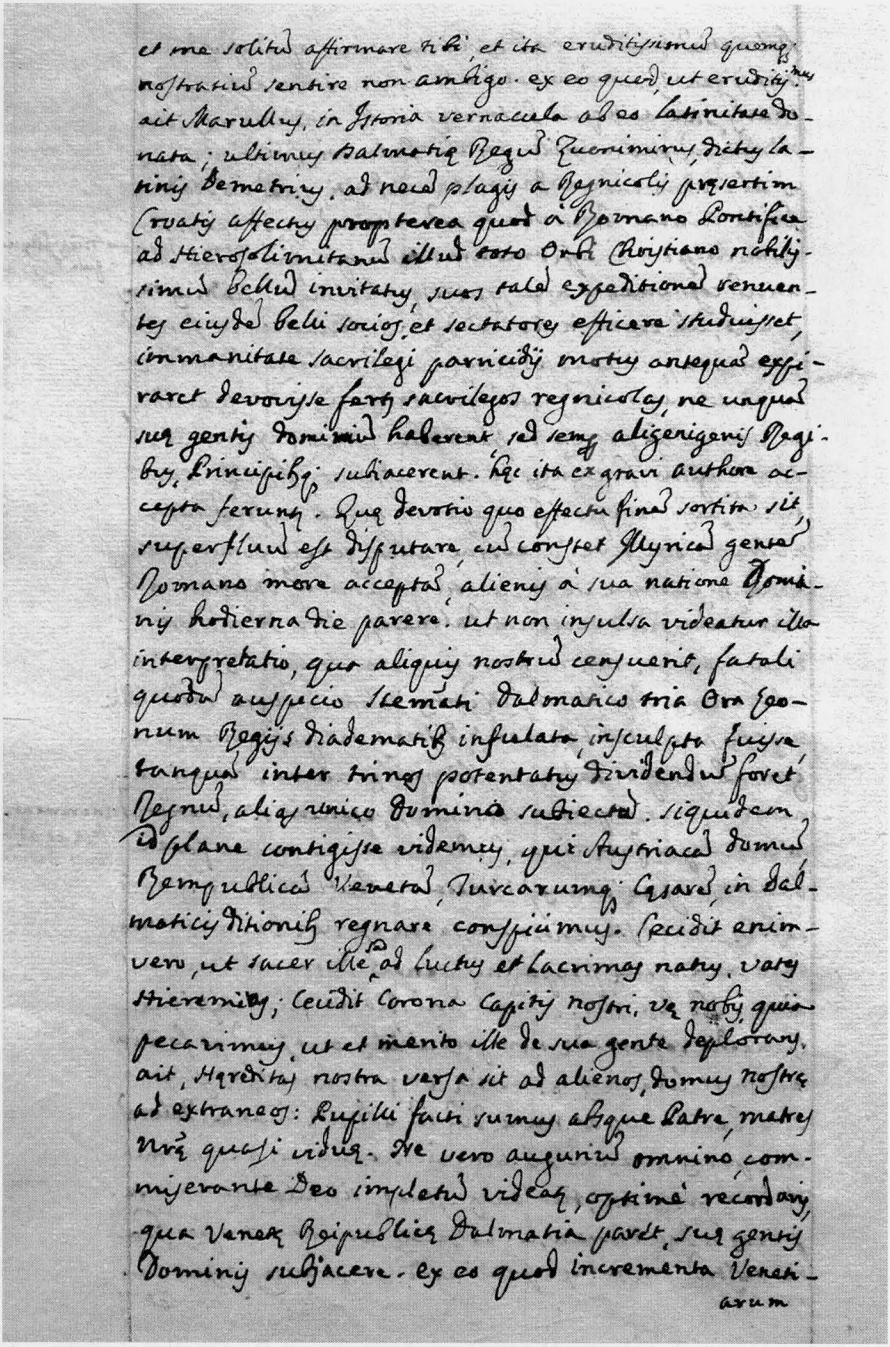

et me solitum affirmare tibi, et ita eruditissimum quemque
nostratium sentire non ambigo. ex eo quod, ut eruditissimus
ait Marullus, in Istoria vernacula ab eo latinitate do-
nata; ultimus Dalmatiae Regum Zuonimirus, dictus la-
tinis Demetrius, ad necem plagis a Regnicolis praesertim
Croatis affectus propterea quod a Romano Pontifice
ad Hierosolimitanum illud toto Orbi Christiano nobilis-
simum bellum invitatus, suos talem expeditionem renuen-
tes eiusdem belli socios, et sectatores efficere studuisset,
immanitate sacrilegi parricidii motus antequam expi-
raret devovisse fertur sacrilegos regnicolas, ne unquam
suae gentis dominium haberent, sed semper aligenigenis Regi-
bus, Principibusque subiacerent. haec ita ex gravi authore ac-
cepta ferunt. Quae devotio quo effectu finem sortita sit,
superfluum est disputare, cum constet Illyricam gentem
Romano more acceptam, alienis a sua natione Domi-
nis hodierna die parere. ut non insulsa videatur illa
interpretatio, qua aliquis nostrum censuerit, fatali
quodam auspicio Stemmati Dalmatico tria Ora Leo-
num Regiis diadematibus insulata, insculpta fuisse,
tanquam inter trinos potentatus dividendum foret
Regnum, alias unico Domino subiectum. siquidem
id plane contigisse videmus, qui Austriacam domum
Rempublicam Venetam, Turcarumque Caesarem, in Dal-
maticis ditionibus regnare conspicimus. Cecidit enim-
vero, ut sacer ille ad luctus et lacrimas natus, vates
Hieremias; Cecidit Corona Capitis nostri, vae nobis, quia
peccavimus, ut et merito ille de sua gente deplorans,
ait, Haereditas nostra versa sit ad alienos, domus nostrae
ad extraneos: Pupilli facti sumus absque Patre, matres
Nrae quasi viduae. Ne vero augurium omnino com-
miserante Deo impletum videatur, optime recordaris,
qua Venetae Reipublicae Dalmatia paret, suae gentis
Dominis subiacere. ex eo quod incrementa Veneti-
arum

Ivan Tomko Mrnavić, De Illyrico Caesaribusque Illyricis
(Zemaljski muzej u Sarajevu, E -541) = Sa. 228.

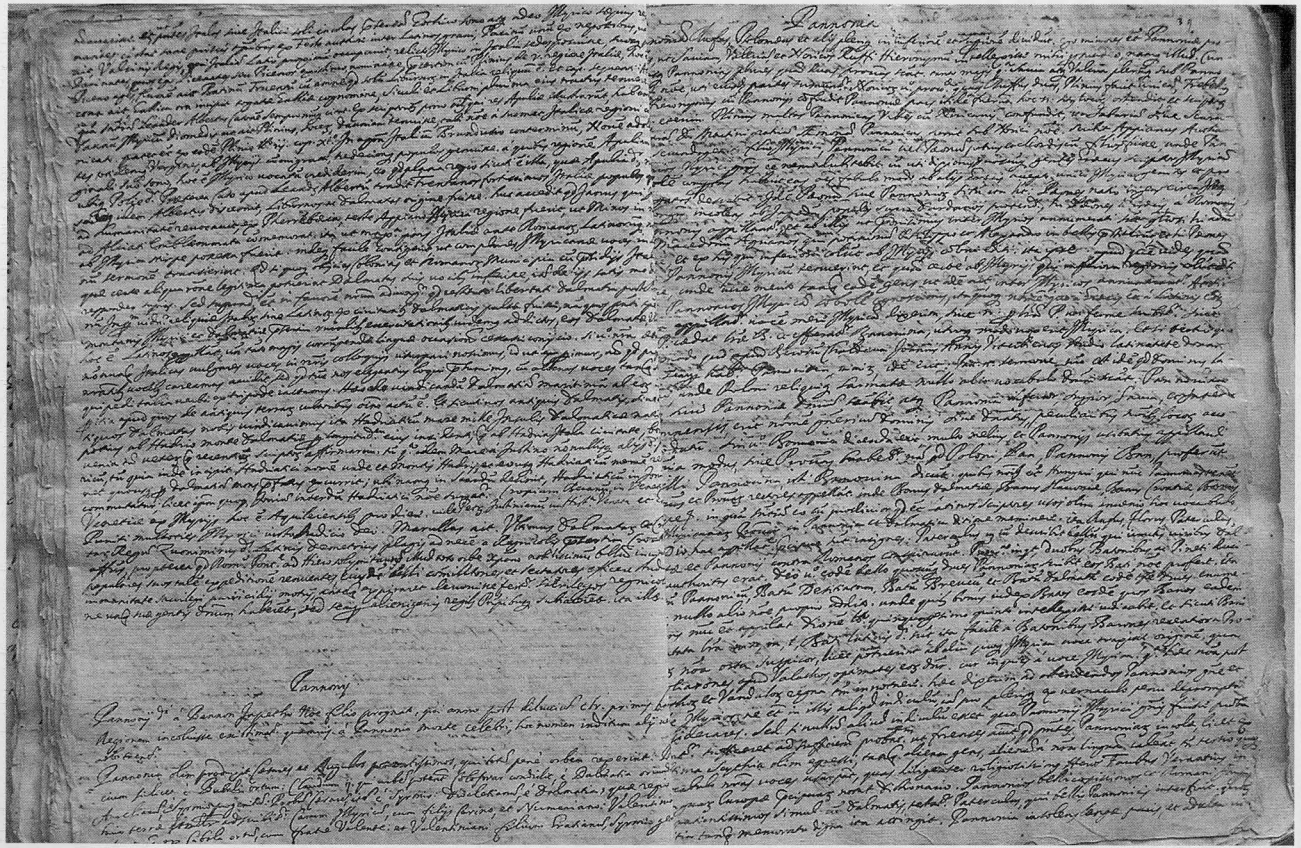

Prodromon et una generalis Illyrici descriptio
(Samostan Male braće u Dubrovniku) = Du. 76.

S druge je strane i sam Fortis u svojem djelu *Viaggio in Dalmazia*, tiskanom 1774, objavio putopis Antuna Vrančića *Iter Buda Hadrianopolim* (i tako u tradiciji ostao kao prvi koji je to tiskano objavio) nigdje ne spominjući da je za Vrančićev rukopis i putopis saznao baš iz Mrnavića koji je u svojem djelu 150 godina prije to isto učinio. Naime, unutar druge knjige rukopisa *De Illyrico Caesaribusque Illyricis*, u dijelu koji govori o pokrajini Dardaniji (od 106. do 153. stranice zagrebačkog rukopisa), velik dio (od 118. do 151. stranice zagrebačkog rukopisa) obuhvaća prijepis Vrančićeva spisa *Iter Buda Hadrianopolim*. Mrnavić, premda bi se to moglo s obzirom na njegovu falsifikatorsku reputaciju pretpostaviti, ni na koji način ne želi kao vlastiti tekst prisvojiti spomenuto Vrančićevo djelo, nego, naprotiv, čitavo umetanje objašnjava riječima:

> *Quoniam vero luctuosissimam patrię tuę telluris faciem illibenter, et utcumque exposui, ut reliquię Dardanię, Thracię item favillas non meo, sed eius, qui dum orator ad Constantinopolitanam Aulam Magnus Verantius noster properaret diligentissimo stylo in itinere observatas exhibet agnoscas, iter illius ab Urbe Pannoniarum olim Regia Buda, cum ipsius autographo accipito ad Constantinopolim usque ita tamen, ut pręsertim initio itineris, quę minus ad rem spectare nostram videbuntur, omittamus*.[17]

I sva ostala skraćivanja, izostavljanja i prepričavanja Mrnavić korektno navodi, tako da u slučaju ovog rukopisa ocjene Mrnavića kao plagijatora zasigurno ne vrijede, već se može zaključiti da je Mrnavić očito cijenio Antuna Vrančića i kao strica svog prijatelja i zaštitnika Fausta, i kao stručnjaka za etimologiju, a pogotovo kao autoritet u pitanjima koja se tiču nekih geografskih pojmova i opisa zemalja kroz koje je Antun prolazio.

Zanimljiv je i pronalazak trećeg primjerka rukopisa koji se čuva u samostanu Male braće u Dubrovniku pod naslovom *Prodromon et una generalis Illyrici descriptio*. Izgledalo je da je riječ o nacrtu za djelo pa čak možda i o autografu, ali ispostavilo se da se radi o ekstenzivnom kompendiju koji je, pretpostavljam, prepisao Rafael Levaković (možda kao nacrt za svoje nikad nenađeno djelo o Iliriku). Rukopis obuhvaća 85 gusto pisanih stranica, prilično je nečitak, a tome pridonose i način zapisivanja koji seže od kraja do kraja stranice bez margina, te vrlo gusto pisani redovi. Osim toga, manuskript sliči stenogramskom zapisu u kojem je mnogo riječi zapisano u obliku abrevijatura, pa je rukopis u nekim slučajevima gotovo nemoguće odgonetnuti. Što se tiče latinskog jezika, taj je rukopis mnogo korektniji od zagrebačkog i sarajevskog rukopisa, a to odaje obrazovana prepisivača koji je očito prepisivao iz autografa, ali s obzirom na gustoću i nečitkost zapisa možemo pretpostaviti da je pisao za vlastitu upotrebu. Prepisivač dubrovačkog rukopisa bio je, po svemu sudeći, Mrnavićev dobar prijatelj

---

[17] Ivan Tomko Mrnavić, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis (R 7195) = Zg*. 118.

– Rafael Levaković (oko 1590 – oko 1649).[18] S Tomkom Mrnavićem upoznao se u Rimu, a bio je zajedno s njim i u jezičnoj komisiji za procjenu prijevoda Kašićeve »Biblije«. Njegova su djela sačuvana samo u rukopisima, a jedan dio tih djela pripada i, kako ih Antoljak naziva, u »zasad izgubljena rukopisna djela«. Među njima se nalazi *Historia Universalis de Illyrica natione et eiusdem vera Origine* za koje je koristio više od 530 pisaca što ih je kradomice uspio pregledati u rimskim knjižnicama, dok u tamošnje arhive nije mogao ući, jer nije imao novaca.[19]

Kako je već bio običaj tog doba, i Mrnavić se obilno služi izvorima – antičkim, srednjovjekovnim i novovjekovnim. S tog a i s mnogo drugih aspekata, možemo govoriti o velikim sličnostima između djela *De Illyrico Caesaribusque Illyricis* i mnogo poznatijeg djela *Il regno degli Slavi* (*Kraljevstvo Slavena*) dubrovačkog benediktinca Mavra Orbinija.[20] Oba su djela nastala gotovo istovremeno (Mrnavićevo je, barem u svojem većem dijelu, dovršeno 1607, a Orbinijevo 1601), autori su osobe iz crkvenih krugova, tematika djela je ista, sličnog su opsega i strukture, a i konstruirana su na sličan način, stavljajući u važeći obrazac (naslijeđen djelomično od humanista) elemente potrebne za konstrukciju suvremenog Ilirika. Osnovna intencija djela također je identična: obojica žele stvoriti protutežu povijesnoj slici europskih zemalja (u prvom redu Italije) i prikazati Europi svijet iz kojeg potječu, a koji je barem jednako tako star i vrijedan kao i ti europski svjetovi. Slični su i u načinu upotrebe izvora: velik je broj izvora koje navode, ali mnogo autora citiraju ali ih ne navode u popisima. Način uklapanja izvora u tekst također je jednak: svojim djelima nastoje osigurati legitimitet s pomoću autoriteta, po principu »što stariji to bolji«. Ipak, postoje i razlike između Mrnavića i Orbinija. Djela se razlikuju najprije na formalnoj razini: Mrnavićevo je djelo (prve tri knjige) napisano u formi dijaloga, različiti su načini konstruiranja pojedinih toposa unutar ilirskog ideologema, a što se tiče izvora – od Orbinijevih tri stotine, i Mrnavićevih dvije stotine, tek stotinjak ih se međusobno podudara (polovica njih odnosi se na antičke autore); posebno treba spomenuti gotovo potpuni izostanak naših autora kod Orbinija. S druge strane, kod Mrnavića je čitav niz naših izvora spomenut ili citiran: od svima poznatih Tome Arhiđakona, Jurja Šižgorića ili Vrančića (Antuna, Fausta i Mihovila), preko manje slavnih i rjeđe spominjanih Petra Nardina ili Mateja Izara. Jedan od naših autora koji se i spominje i citira u djelu *De Illyrico Caesaribusque Illyricis* jest i Marko Marulić.

U uvodnom dijelu Mrnavićeva djela na jednom su mjestu spomenuti svi u ono vrijeme značajniji stvaraoci na polju književnosti, Mrnavićevi prethodnici ili

---

[18] O Rafaelu Levakoviću opširnije usp. Ivan Kukuljević-Sakcinski, *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku IX*, Zagreb 1868, str. 285-312; Stjepan Antoljak, *Hrvatska historiografija do 1918. I*, Zagreb 1992, str. 101-107.

[19] Stjepan Antoljak, *o. c.,* str. 107. i Ivan Kukuljević-Sakcinski, *o. c.,* str. 299.

[20] O Orbiniju i njegovu djelu usp. Miroslav Pantić, »Mavro Orbin, život i rad«, u: Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slovena*, Beograd 1968. str. XI-CVIII; Franjo Šanjek, »Uvodna studija (Povijesni pogledi Mavra Orbinija)«, u: Mavro Orbini, *Kraljevstvo Slavena*, Zagreb 1999. str. 7-46 (uz opširnu bibliografiju).

suvremenici, a posebno se među njima ističu Marulić i Pribojević: nakon citiranja Paola Giovija o razlozima zbog kojih se na našim područjima u prošlosti pomalo zanemarila književnost (*ob assiduis barbarorum incursibus exturbati /Dalmatae, op.a./ ... armis litteras commutasse videri possunt*), Mrnavić zaključuje da je njegovo doba ipak sretnije i da je iznjedrilo poznate umove. Ipak, prema Mrnavićevu mišljenju osim Marulića i Pribojevića nijedan pisac nije »izoštrio pero za poticanje sjećanja na domovinu«. Pribojević je to učinio svojim »znamenitim govorom« (*illa praeclara oratio*) *O podrijetlu i zgodama Slavena* (*De origine successibusque Slavorum)*, a Marulić svojim djelom o kraljevima Dalmacije koje je preveo s hrvatskog na latinski (*reges Dalmatiae ex vernaculo manuscripto latino sermone collectos*), a koje, prema Mrnavićevu kazivanju, nije objavio jer ga je u tome pretekla smrt (*morte preventus evulgare non potuit*).[21]

> *Nostrorum patrum ętate pręsenti in hac parte feliciori quippe quia Marulli, Andronici Nigri, Coriolani, Pribevii, Andronici, Bucchii, Begnii, Verantii, Grisogoni, Drascovii et aliorum nostratium fęliciter, fęlicissima emergebant ingenia*[22] *e quibus tamen nullus, Pribevio et Marullo excepto (quorum alter pręclaram illam de origine successibusque Slavorum Orationem apud concives suos Pharenses habitam ęternitati consecravit, alter Dalmatię Reges ex vernaculo manuscripto latino sermone collectos morte preventus evulgare non potuit) nullus, inquam, ad excitandas Patrię memorias stylum exacuit*.[23]

Velik broj izvora citiran je u biografiji cara Dioklecijana (koja je i opsežnija u odnosu prema većini ostalih životopisa careva). Margina upućuje na natpis u vezi s genealogijom obitelji Valerijevaca koji se može pronaći kod Marka Marulića. *Vide Epigramma Marulli iuxta Valeriani genealogiam*.[24] Pretpostavlja se da je riječ o Marulićevu djelu *In epigrammata priscorum commentarius,* zbirci natpisa koju je Mrnavić čitao u rukopisu.[25] Cijeli je natpis Mrnavić prenio u djelu *Unica gentis Aureliae Valeriae Salonitanae Dalmaticae nobilitas,* tiskanom u Rimu 1628, nazivajući pri tom Marulića *pietate aeque ac eruditione praestantissimus* – »najodličnijim kako po pobožnosti tako i po učenosti«. U predgovoru djela Mrnavić navodi kako ga je na pisanje potaknuo novac cara Dioklecijana koji je nađen prilikom pronalaska grobnice i lijesa s kostima pape Gaja u katakombama u Rimu.

---

[21] Radi se, dakako, o Marulićevu djelu *Regum Dalmatiae et Croatiae gesta*, koje je slobodan prijevod *Hrvatske kronike* (dijela *Ljetopisa popa Dukljanina*) iz 1510.

[22] Očito je na ovom mjestu došlo do pogreške prepisivača neupućena u imena naših književnika, pa je tako ime Trankvila Andronika zapisano dva puta, samostalno i uz Nigera (a riječ je očito o Tomi Nigeru). U dubrovačkom su rukopisu (str. 2) imena zapisana točno, a još su pridodani i Gučetić (*Gozy*) i Severitan (*Severitanus*).

[23] Ivan Tomko Mrnavić, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis (R 7195) = Zg*. 28.

[24] Ivan Tomko Mrnavić, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis (R 7195) = Zg*. 283.

[25] Zanimljivo je da spomenuti natpis ne postoji u djelu *In epigrammata priscorum commentarius*, a niti u drugim Marulićevim spisima.

Došavši do jednog novčića, odmah je sastavio genealošku tablicu u kojoj dokazuje (pozivajući se i na Marka Marulića) da je *Gaius Aurelius Valerius* bio djed cara Dioklecijana (otac mu je bio Valerije) i djed pape Gaja (otac mu je bio drugi Aurelijev sin – Gaj).

> *Ut itaque Marcus Marulus vir Salonitanae stirpis, ante centum annos, pietate aeque ac eruditione praestantissimus, ex notis sepulchralium epygrammatum, inter Urbis Salonitanae rudera extantium, ab eomet excerptorum refert: Avus Caii Pontificis, Diocletianique Principis, fuit Caius Aurelius Valerius. Cuius epygramma sequentibus se notis excepisse ex ipsa posthuma marmorea nota testatur.*
>
> *C. AVRELIO VALERIO SALONITANO*
> *VALERIVS ET CAIVS*
> *PATRI OPT. PP.*[26]

Na kraju knjige Mrnavić, dodajući još neke bilješke o plemstvu Valerijevaca (*Notae ad nobilitatem Valeriam)*, spominje pri tom ponovo Marulića:

> */Ad/ 2 Caio Aurelio Valerio. Hunc patrem fuisse Caii, patris Caii Pontificis, Valerii itidem, quo Diocletianus natus est, Marcus Marulus integritatis eximiae, gravissimique iudicii scriptor ex marmore, et archiviis Salonitanę probat Ecclesiae.*[27]

U biografiji cara Anastazija Marulić se, kako je već spomenuto, naziva drugim Jeronimom: *Marcus tamen Marullus patrum nostrorum memoria eruditione et pietate alter inter Dalmatas Hieronymus*.[28] Takvo mišljenje o Maruliću prenose i kasniji autori: Marko Dumanić (1628-1701),[29] a ponavljaju ga Jerolim Kavanjin (1643-1714),[30] Giuseppe Antonio Costantini (1692-1772)[31] i Frano Carrara (1812-1854).[32]

---

[26] Ivan Tomko Mrnavić, *Unica gentis Aureliae Valeriae Salonitanae Dalmaticae nobilitas,* Romae 1628, str. 3.

[27] Ivan Tomko Mrnavić, *Unica gentis Aureliae Valeriae Salonitanae Dalmaticae nobilitas,* Romae 1628, str. 64.

[28] Ivan Tomko Mrnavić, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis (R 7195) = Zg*. 425.

[29] Unutar djela Andree Ciccarelija *Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato e di parecchi altri Dalmati*, Dubrovnik 1811. objavljen je *Synopsis virorum illustrium Spalatensium a Marco Dumaneo Canonico et Primicerio illius Metropolitanae ac primitialis Ecclesiae confecta* u kojem je zapisano: *alter Raphael Levacovich, qui in suis lucubrationibus Marcum Marulum vocat post Divum Hieronymum Dalmatiae secundam gloriam*. Zanimljivo je da Dumanić kaže da to prenosi iz djela Rafaela Levakovića, a radi se zapravo o već spomenutom citatu iz Mrnavićeva djela.

[30] Jerolim Kavanjin, *Poviest vanđelska*…, Zagreb 1913, str. 27, II-80: »Moj vlastelin Marul Marko, /druga slava Dalmatienska, / Splita grada sunce žarko.«

[31] Giuseppe Antonio Costantini, *Lettere critiche, giocose, morali e scientifiche II*, Venezia 1743, str. 49-52.

[32] Frano Carrara, *Uomini illustri di Spalato*, Split 1846, str. 8.

U opisu pokrajine Dalmacije još se jednom spominje Marulićevo djelo *Regum Dalmatiae et Croatiae gesta*, a ujedno je i parafraziran odlomak o smrti kralja Zvonimira iz tog djela. Poznato je da je ono prvi put tiskano unutar Lučićeva *De regno Dalmatiae et Croatiae* 1666, pa je očito da ga je Mrnavić čitao u rukopisu.

> *Ex eo quod, ut eruditissimus ait Marullus in historia vernacula ab eo Latinitate donata, ultimus Dalmatię Regum Zvonimirus, dictus Latinis Demetrius, ad necem plagis a Regnicolis pręsertim Croatis affectus propterea quod a Romano pontifice ad Hierosolimitanum illud toto orbi Christiano nobilissimum bellum invitatus, suos talem expeditionem renuentes eiusdem belli socios et sectatores efficere studuisset, immanitate sacrilegi parricidii motus, antequam expiraret, devovisse fertur sacrilegos regnicolas, ne unquam suę gentis dominium haberent, sed semper alienigenis Regibus Principibusque subjacerent. Hęc ita ex gravi authore accepta feruntur.*[33]

Među rukopisima zadarske Znanstvene knjižnice (sign. MS 1098/I) nalazi se svezak koji na početku ima bilješku *Fratris Raphaelis Levakovitij Croatae Archiepiscopi Acridani De Lingua Illyrica et alia Collectanea.*[34] U članku koji ga opisuje autor Duplančić piše: »Na početku ovog sveska Marulić se najprije spominje među poznatim dalmatinskim piscima (str. 7), a zatim u vezi s njegovim prijevodom *Ljetopisa popa Dukljanina* (str. 7v). Autor bilješke kaže da Marulić nije uspio objaviti djelo o dalmatinskim kraljevima, koje je preveo na latinski, jer ga je u tome spriječila smrt, a da je njegov izvornik vidio kod Ivana Tomka Mrnavića. (*Marullus M.S. libelum vernaculo sermone Reges aliquot Dalmaticos continentem, latinum redditum morte praeventus non potuit evulgare cuius autographum mihi videre, et evolvere datum fuit apud Dominum Ioanem Tomcum Marnavicium, virum de Illyrica natione benemeritum.*) Je li to uistinu bio Marulićev autograf i gdje je završio, za sada nije moguće utvrditi.«[35] Djelomičnim uvidom u rukopis utvrdila sam da je riječ o rečenicama istovjetnim onima u Mrnavićevu djelu *De Illyrico Caesaribusque Illyricis*, pa autor bilješke nije samo kod Mrnavića vidio Marulićev autograf nego i rukopis *De Illyrico* koji je zatim, barem u nekim dijelovima, prikazao kao svoj.[36]

---

[33] Ivan Tomko Mrnavić, *De Illyrico Caesaribusque Illyricis Zg*. 200; *Sa*. 228*; Du*. 76. U dubrovačkom rukopisu opis pokrajine Dalmacije završava parafrazom iz Marulića, a u zagrebačkom i u sarajevskom parafraza se nalazi unutar opisa pokrajine, a ne na samom kraju. Ta činjenica potvrđuje pretpostavku da su postojale najmanje dvije verzije Mrnavićeva rukopisa, za što postoje još neke potvrde u samom tekstu. Usp. Tamara Tvrtković, *o. c.*, Zagreb 2006, str. 144-145.

[34] Na ovaj sam podatak naišla u članku Arsena Duplančića u kojem govori o dosad neuočenim prijepisima Marulićeve zbirke solinskih natpisa: usp. Arsen Duplančić, »Tragom Carrarinih bilježaka o Maruliću«, *Colloquia Maruliana* IV, 1995, str. 155.

[35] Arsen Duplančić, *ibid.*

[36] Za uvid u rukopis zahvaljujem kolegi Nevenu Jovanoviću.

Osim u djelima *De Illyrico Caesaribusque Illyricis* i *Unica gentis Aureliae Valeriae Salonitanae Dalmaticae nobilitas*, u još se nekim Mrnavićevim djelima spominje Marulić. U Rimu 1634. godine izlazi *S. Felix episcopus et martyr Spalatensis urbi dalmaticae-croaticae metropoli primitialique et veritati vindicatus* kao Mrnavićev odgovor na traktat Taddea Donnole iz Spella u Umbriji *De loco martyrii sancti Felicis Episcopi Spellatensis brevis tractatio, Venetiis 1620*. Naime, između njih dvojice razvila se polemika je li sv. Feliks (umro 304) bio mučenik grada Spella u Umbriji ili grada Splita, a do neslaganja je došlo zbog sličnosti pridjeva *Spellatensis* i *Spalatensis*.[37]

Opis grada Splita (*Descriptio urbis Spalatensis*), koji je dio spomenuta djela *Unica gentis Aureliae Valeriae Salonitanae Dalmaticae nobilitas*, zasebno je objavljen 1811. godine unutar rada Andree Ciccarellija *Opuscoli riguardanti la storia degli uomini illustri di Spalato e di parecchi altri Dalmati.*

Kao još jednu zanimljivost možemo spomenuti i to da se kao dodatak prijevodu Šime Budinića *Pokorni i mnozi ini psalmi Davidovi složeni u slovinjski jazik* nalazi Mrnavićeva pjesma *Potuženje pokornika radi smrti Isusove k narodu čovičanskomu*, a na prvoj unutarnjoj stranici zapisana je *Pjesma o muci Gospodinovoj od Iva Tomka Mrnavića, Splićanina*, pa je tako Mrnavić proglašen Marulićevim sugrađaninom.

Smještajući Mrnavićevo djelo unutar tradicije hrvatskog baroknog slavizma (čije neposredne začetnike nalazimo u djelima humanističkih autora Jurja Šižgorića i Vinka Pribojevića), uz već tradicionalno poznati dubrovački historiografski krug, može se utvrditi i postojanje šibenskog kruga, u koji uz Mrnavića pripadaju Dinko Zavorović i Faust Vrančić. Očito je da su ne samo u Dubrovniku nego i u ostalim dalmatinskim gradovima, a među njima se pogotovo ističe Šibenik, djelovali kulturni stvaraoci, te da su gradovi jadranske obale bili dijelom šireg mediteranskog intelektualnog kruga.

Pripadnost istom krugu, kako je već naglašeno, bila je bitna za dokazivanje vlastita identiteta pred Europom, a autori koji pišu u tradiciji hrvatskog baroknog slavizma, iskazuju tu pripadnost, između ostalog, nabrajajući slavne pisce iz svoga kraja. Tako Vinko Pribojević u svojem djelu *De origine successibusque Slavorum* spominje Marka Marulića, Ćipika, Iliju i Ivana Gučetića, Ivana Stojkovića, Ivana Stafilića, Polikarpa Severitana, a zatim i Tomu Nigera, Šimuna Benju, Vinka i Dominika Buću, Grisogona, Trankvila Andreisa itd.[38] Iste pisce spominje i Mrnavić, pridodavši im i samog Pribojevića te ga istaknuvši zajedno s Marulićem iznad ostalih. I obrazac po kojem pišu vrlo je sličan: većina autora spomenuta kod Pribojevića pojavljuje se i u Mrnavićevu djelu. Mrnavić, dakle, preuzimanjem

---

[37] Giuseppe Valentinelli, *Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro*, Zagreb 1855, str. 139-140. Rasprava se i nastavila Donnolinim odgovorom u djelu *Apologia qua S. Felix Episcopus et Martyr Spellatensis dilucidatur et confirmatur, et quae de eodem S. Felice, et de nonnulis ad Historias pertinentibus Reverendissimus D. Joannes Tomcus Marnavitius, redarguuntur et confutantur etc.,* Fulginiae 1643.

[38] Vinko Pribojević, *O podrijetlu i slavi Slavena,* Zagreb 1997, str. 81.

autora citiranih u Pribojevićevu djelu, a jednako tako proširujući krug citiranih autora i Pribojevićem, sam stavlja sebe u neprekinut niz povjesničara koji slavenskim sadržajem ispunjaju prostor nekadašnjeg Ilirika.

Važnost i vrijednost šibenskog kulturnog stvaralaštva potvrđuje i Mrnavić koji je u svoje doba bio cjenjeniji nego u kasnijoj tradiciji: Zadranin Juraj Baraković, pisac slavne *Vile Slovinke*, veliki Mrnavićev prijatelj i zaštitnik, hvali Mrnavića u tom djelu uspoređujući ga ni sa kim drugim nego s Marulićem. Naime, među sedam pohvalnih pjesama koje su posvetili i napisali u čast autora ugledni Šibenčani nalazi se i pjesma Ivana Tomka Mrnavića u kojoj Mrnavić iskazuje sumnju i strah da bi Barakovića, zbog činjenice da mu pjesme posvećuju Šibenčani, mogli prezreti Zadrani, njegovi sugrađani. No ni Baraković ne ostaje dužan pa u djelu hvali Mrnavića, a čak je u nedoumici komu bi dao prvenstvo »hrvatske knjige« – Maruliću ili Mrnaviću.[39]

> Harvatske knjige dvim pisnikom žudim znat,
> a ne znam, nit umim, kom od njih slavu dat,
> al' Marul, ki bogat razum hti mudro steć,
> ali će of ostat Bošnjak pop slavan već.

[39] Juraj Baraković, *Vila Slovinka* (priredio Josip Bratulić), Vinkovci 2000, str. 286.

Tamara Tvrtković

MARKO MARULIĆ IN THE WORK OF IVAN TOMKO MRNAVIĆ

Controversial Šibenik native Ivan Tomko Mrnavić (1580-1637) in his extensive literary and historiographic first book *De Illyrico Caesaribusque Illyricis*, which is extant only in MS (and which was created mainly between 1603 and 1607), in Latin, in seven books, describes Illyria (covering the provinces of Scythia, Thrace, Macedonia, Dardania, Thessaly, Epirus, Dacia, Dalmatia and Pannonia) and gives biographies of emperors of Illyrian origin. Two transcriptions of the MS have been found: one in the National and University Library in Zagreb, and the other in the National Museum in Sarajevo, which are practically identical in content. The third example of an MS, from the Convent of the Minorites in Dubrovnik, is an extensive compendium that, probably, was drawn up by Mrnavić's good friend Rafael Levaković. In theme and substances similar to the much more celebrated work *Il Regno degli Slavi* of the Dubrovnik Benedictine Mauro Orbini (they were created more or less at the same time), Mrnavić's work, in practically all its characteristics, fits into the tradition of Croatian Baroque Slavism. But unlike Orbini, Mrnavić often quotes Croatian authors, among them Marko Marulić, whom he particularly admired. In this study, all the references to Marulić in the manuscript are given, and in particular the parts of the Mrnavić text in which there are quotes or paraphrases of some of Marulić's writings are analysed. These are the texts *In epigrammata priscorum commentarius* and *Regum Dalmatię et Croatię gesta*, both printed for the first time in the Lučić work *De regno Dalmatiae et Croatiae* 1666, and so it is clear that Mrnavić must have known MS versions of them. Also quoted are the remain works in which Mrnavić quotes or mentions Marulić. Quite obviously, Mrnavić valued Marulić very highly, as shown by the fact that he called him the second Jerome, which was often referred to by later authors.

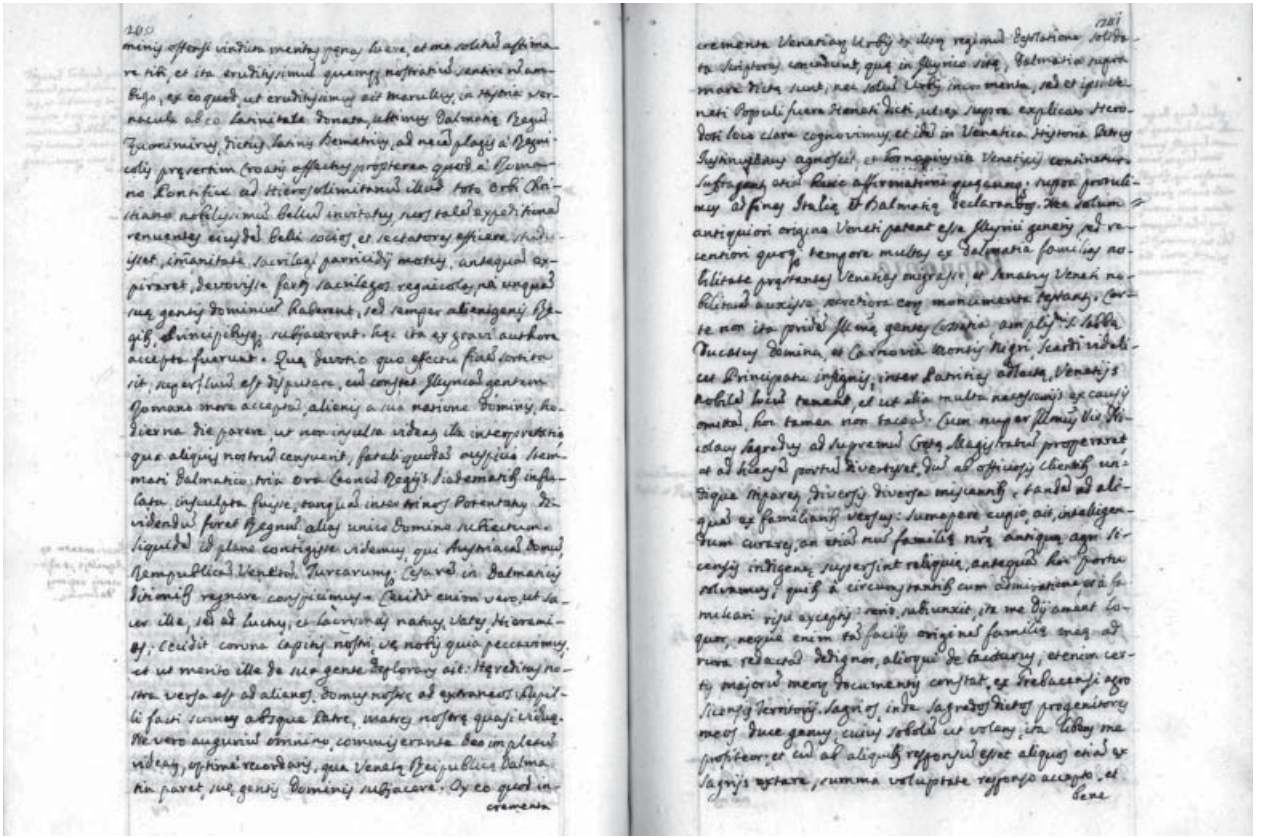

Ivan Tomko Mrnavić, De Illyrico Caesaribusque Illyricis
(Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, R 7195) = Zg. 200.

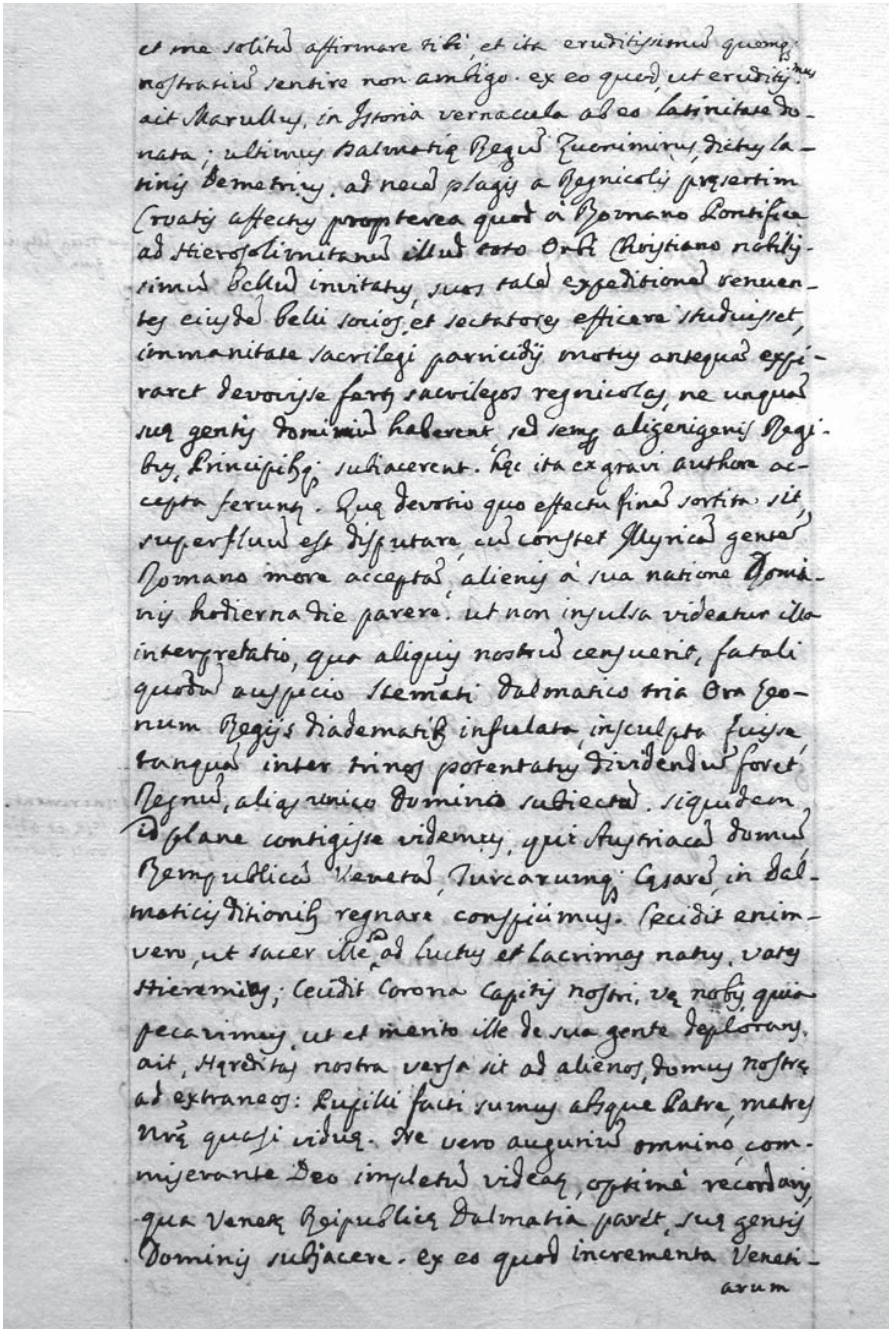

Ivan Tomko Mrnavić, De Illyrico Caesaribusque Illyricis
(Zemaljski muzej u Sarajevu, E -541) = Sa. 228.

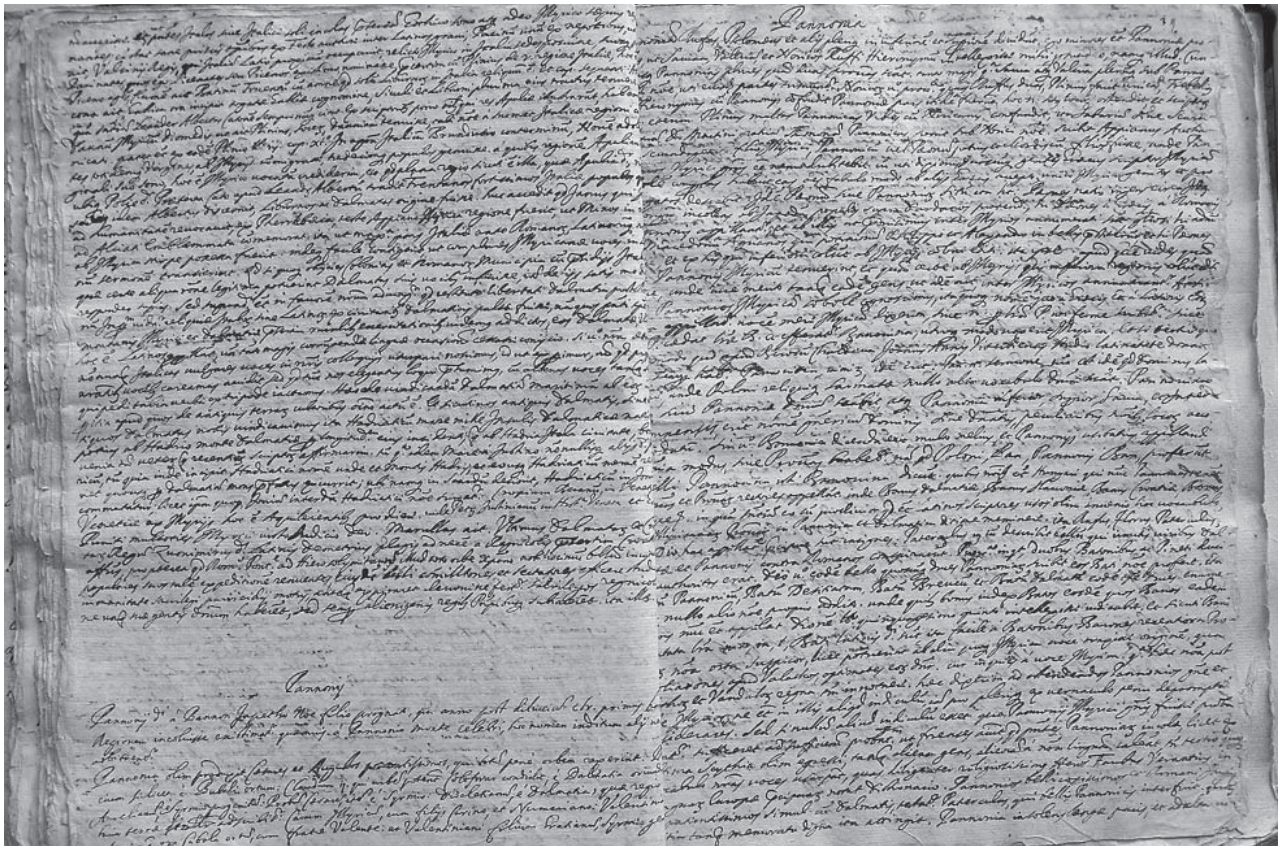

Prodromon et una generalis Illyrici descriptio
(Samostan Male braće u Dubrovniku) = Du. 76.